

Prof. dr hab. Agnieszka Gromkowska –Melosik

Poznań 5 lutego 2026

Wydział Studiów Edukacyjnych

UAM Poznań

Recenzja dysertacji doktorskiej mgr Magdaleny Maciejewskiej „Tożsamość społeczno-kulturowa kobiet należących do wspólnoty katolickiej” napisanej pod kierunkiem prof. UMK dr hab. Jarosława Horowskiego i promotor pomocniczej dr Joanny Cukras-Stęlogowskiej (Uniwersytet im. Mikołaja Kopernika w Toruniu, 2025)

Powierzona mi do recenzji rozprawa mgr Magdaleny Maciejewskiej dotycząca społeczno-kulturowej tożsamości kobiet należących do wspólnoty katolickiej stanowi ważny głos w dyskusji nad socjalizacją młodego pokolenia w grupach religijnych. Warto już na wstępie zaznaczyć, że jest to temat interesujący poznawczo i oryginalny, rzadko podejmowany w obszarze nauk społecznych. Rozważania i analizy doktorantki poszerzają istniejącą wiedzę na temat tożsamości religijnej oraz zmian w sferze aksjologicznej współczesnej młodzieży, głównie skoncentrowaną w istniejącej literaturze wokół trendów i tendencji w perspektywie makro. Stąd szczególnym walorem pracy jest przyjęty przez autorkę paradygmat jakościowy, który nie tylko pozwala na wejście we wnętrze hermetycznej wspólnoty ale także na wgląd w narracje uczestniczących w badaniach kobiet i ukazuje przeżywane przez nich dylematy tożsamościowe. W ten sposób dotyka ona ważnego i wrażliwego zagadnienia przeżyć podczas formowania się poczucia własnego ja.

Recenzowana rozprawa spełnia wszystkie kryteria stawiane pracom doktorskim i jest dojrzałym studium teoretyczno-empirycznym. Narracje w niej prowadzone są logiczne, dobrze uargumentowane i reprezentują bardzo dobry poziom merytoryczny. W pracy wykorzystano w sposób poprawny i rzetelny bogatą bazę źródłową i literaturową składającą się z kilkuset pozycji bibliograficznych. Struktura

pracy jest przejrzysta, a poszczególne jej elementy tworzą spójną całość. Obejmuje ona wstęp, sześć rozdziałów oraz zakończenie i spis bibliografii, które zostały ułożone według logiki: wprowadzenie w temat rozprawy, ujęcie teoretyczne problemu, podstawy metodologiczne badań empirycznych i ich projekt, analiza uzyskanych rezultatów oraz wnioski. Autorka precyzyjnie określa cel rozprawy i wskazuje na próbę wypełnienia istniejącej luki badawczej w podjętym obszarze dotyczącym socjalizacji we wspólnotach religijnych młodych dorosłych. Należy raz jeszcze podkreślić, że recenzowana praca jest wartościowym uzupełnieniem eksplorowanego pola problemowego i wnosi oryginalny wkład w pedagogikę religii i szerzej w studia nad tożsamością młodych dorosłych.

Zgodnie ze standardami badań w paradygmacie interpretatywnym autorka określa swoją pozycję wobec grupy objętej badaniami. Nawiązując do własnych doświadczeń biograficznych pisze o przynależności do badanego środowiska. A zatem jest insiderem (insiderką), który/a, jak ująłby to Robert Merton, jest uspołeczniony w grupie, którą bada i przez to ma bezpośrednią, intuicyjną wrażliwość, która umożliwia mu zrozumienie procesów w niej zachodzących. (Merton, 1972, s. 15). To także umożliwia mgr Magdalenie Maciejewskiej pozyskanie grupy badanej, która z pewnej perspektywy może być postrzegana jako hermetyczna i wrażliwa. Z drugiej strony insider/ka podejmuje próbę krytycznego spojrzenia na problem lojalności wobec instytucji i grupy, której był(a) członkiem. Pisząc „biograficzne doświadczenia samej badaczki znane części respondentek i osób zaproszonych przyczyniły się do niektórych odmów związanych z poczuciem bycia niedostatecznie reprezentatywną katoliczką. Kilka respondentek sygnalizowało nawet lęk związany z niedostatecznie pozytywnym obrazem wiary wyłaniającym się z ich wypowiedzi (...) Być może gdyby te badania były prowadzone przez osobę niezwiązaną nigdy z FDNT, udałooby się pozyskać większą liczbę respondentek przyznających się do zdystansowania się od wiary, jednakże mogłoby to doprowadzić również do niezaangażowania się tylu osób, które miały poczucie, że ich duchowa wrażliwość zostanie dostrzeżona i zaopiekowana w czasie prowadzonego badania” podkreśla świadomość istniejących ograniczeń i możliwych zniekształceń poznawczych ale też sprawia, że autorka jawi się jako badaczka wiarygodna, zawsze z dystansem i wrażliwością odnoszącą się do swojej naukowej tożsamości. Akceptuje przy tym warunkowość uzyskanej wiedzy, zgodnie z postulatem A. Straussa i J. Corbina, gdzie „Wszystkie interpretacje (...) są ograniczone w czasie – w

podwójnym znaczeniu. Po pierwsze, są one zawsze tymczasowe, nigdy nie są ustanowione na zawsze (...) Po drugie (...) badacze i teoretycy nie są bogami, lecz mężczyznami i kobietami żyjącymi w pewnych okresach, zanurzonymi w pewnych społeczeństwach, poddani działaniu aktualnych idei i ideologii”.

Trzeba także podkreślić, że w przyjętym przez autorkę paradygmacie badawczym istotne jest założenie, że subiektywna rzeczywistość poszczególnych ludzi jest równie realna, jak obiektywna rzeczywistość opisana i zmierzona przez naukowca. Dlatego tak zwana „rzeczywistość obiektywna” nie istnieje, zamiast tego mamy do czynienia z różnymi, ale równie prawdziwymi wersjami rzeczywistości (Fetterman, 1998, s. 5). Nie mam zastrzeżeń do założeń metodologicznych autorki, poza użyciem wobec osób uczestniczących w badaniach sformułowania respondentka lub osoby przebadane właściwego perspektywie pozytywistycznej). Oceniam go wysoko.

W rozdziale pierwszym, zatytułowanym *Tożsamościowe pogranicza* autorka wprowadza kluczowe dla swoich rozważań i analiz pojęcia. Przedstawia różnorodne definicje tożsamości, odwołując się do klasycznych teorii socjologicznych i psychologicznych. Przywołuje tu koncepcje, między innymi: refleksyjnego projektu Antonego Giddensa, tożsamości narracyjnej Paula Ricoeura, interakcjonizmu symbolicznego, tożsamości rozproszonej, dialektyczną koncepcję tożsamości Roberta Jenkinsa, ponowoczesną/płynną koncepcję tożsamości Zygmunta Baumana, refleksyjną koncepcję tożsamości Margaret Archer czy statusową koncepcję tożsamości Jamesa Marcii. Doktorantka wskazuje na istotne cechy tożsamości, jej dynamikę, narracyjność, refleksyjności oraz relacje ze współczesną, świecką kulturą. Ukazuje ona również rozwój tożsamości ale także jego różnorodne konteksty we współczesnej, dynamicznie zmieniającej się rzeczywistości społeczno-kulturowej. Autorka analizuje kwestię tożsamości w perspektywie chaosu aksjonormatywnego, także w kontekście indywidualizmu i kolektywizmu. Opisuje szczególnie ważne dla rozważań w recenzowanej pracy tożsamości pograniczne i hybrydalne. Rozdział potwierdza niezaprzeczną wiedzę doktorantki w tym obszarze, która prowadzi czytelnika przez znakomicie uzasadnione i logicznie uargumentowane rozważania. Jest to obszernie i merytorycznie poprawne pod każdym względem wprowadzenie do dalszych analiz.

Rozdział drugi, *Płeć jako czynnik warunkujący rozwój tożsamości* został poświęcony wymiarom płci: biologicznemu i społeczno-kulturowemu. Magister Magdalena Maciejewska trafnie wskazuje tu na cztery główne paradygmaty postrzegania tożsamości płciowej: esencjalistyczny i konstruktywistyczny oraz mitopoetycki i personalistyczny. Ponadto omawia pojęcie płci kulturowej/rodzaju/gender, zwracając uwagę na proliferację interpretacji tego terminu i związane z tym kontrowersje. Czyni to w perspektywie historycznej, rozpoczynając od tradycyjnych ujęć dualistycznych, w tym kartezjańskiej koncepcji duszy i ciała, poprzez foucaultowską koncepcję wiedzy/władzy. Autorka analizuje kolejne tezy dotyczące postrzegania kobiecości i męskości przez pryzmat ideologii, kultury, w tym pop-kultury, polityki i nauki. Wskazuje także na dyskryminację kobiet i towarzyszące jej stereotypy oraz uprzedzenia. Rozdział oparty jest o reprezentatywną literaturę przedmiotu, zarówno klasyczną, jak i najnowszą, w tym publikacje popularnonaukowe. Rozważania w nim zawarte oceniam wysoko.

Rozdział trzeci *Kobieta w społeczeństwie na przestrzeni wieków* to rekonstrukcja dyskursu dotyczącego społecznych, zawodowych i edukacyjnych ról kobiet. Autorka ukazuje w nim znaczenie patriarchatu w dziejach, wskazując na wielowymiarowość tego zjawiska i jego społeczną konstrukcję. Doktorantka analizuje obszary funkcjonowania kobiet w sferach prywatnej i publicznej, podkreślając problem nierówności płciowej. Ponadto mgr Magdalena Maciejewska wskazuje na rolę ruchów feministycznych i aktywności kobiet w zmianach obejmujących prawa obywatelskie, dostęp do edukacji i rynku pracy. Podkreśla ona także wymiar wspólnotowy aktywizmu kobiet. W rozważaniach autorki nie zabrakło kwestii herstorii, nierówności ukrytych w języku, roli mediów czy też stereotypów umieszczonych w podręcznikach szkolnych. Rozdział został napisany erudycyjnie i oceniam go wysoko.

W rozdziale czwartym *Miejsce i rola kobiety w Kościele katolickim* doktorantka rekonstruuje poglądy na rolę kobiet w historii Kościoła. Swoją wywód rozpoczyna od początków chrześcijaństwa, przywołując postacie aktywnie działających i znaczących w historii mistyczek i świętych, następnie analizuje poglądy na kobiecość w pismach Ojców Kościoła wskazując na ich esencjalistyczny charakter. Opiera się zarówno na tekstach źródłowych – Biblii, Listach Apostolskich oraz orędziach, jak i tekstach

filozoficznych i historycznych. Autorka w sposób wyważony odwołuje się do różnorodnych interpretacji znaczenia kobiet w analizowanych tekstach, pokazując zarówno stereotypy, jak i wątki emancypacyjne. Magister Magdalena Maciejewska podkreśla znaczenie godności, podmiotowości i sprawstwa kobiet, powołując się na „nowy feminizm”, duchowy autorytet kobiet oraz rehabilitację Marii Magdaleny w nauczaniu kolejnych papieży (Jana Pawła II, Benedykta XVI i Franciszka).

Autorka analizuje w tym rozdziale także udział kobiet w życiu współczesnego Kościoła, opisując hierarchiczność struktury kościelnej oraz zjawisko klerykalizmu. Omawia również dostęp (lektorat, akolitat) i jego brak (święcenia kapłańskie) podyktowany płcią do posług liturgicznych oraz interpretacje prawa kanonicznego. Rozdział jest napisany w sposób poprawny merytorycznie, autorka konsekwentnie pokazuje różne strony omawianego zagadnienia prezentując krytyczny namysł nad analizowanymi tekstami źródłowymi.

W podsumowaniu oceny powyższych rozdziałów warto podkreślić, że mgr Magdalena Maciejewska posiada umiejętność autorskiej analizy wybranych koncepcji teoretycznych i prezentuje refleksyjną postawę badawczą. Konsekwencją takiego podejścia badawczego jest brikolaż, umiejętnie tworzony przez nią w oparciu o własne odczytania i interpretacje.

Rozdział piąty stanowi opis podstaw metodologicznych badań własnych. W sposób uporządkowany doktorantka omawia w nim przedmiot badań, cele i problemy badawcze, przyjęty paradygmat wraz z metodą, techniką i narzędziami oraz przebieg procesu badawczego. Autorka formułuje tu trzy cele badawcze:

- (I) *poznanie, w jaki sposób rozwija się tożsamość kobiet zaangażowanych w działalność wspólnoty religijnej,*
- (II) *wskazanie strukturalno-kulturowych czynników kształtowania się tożsamości kobiet zaangażowanych w działalność wspólnot katolickich oraz*
- (III) *zidentyfikowanie szans i zagrożeń związanych z przynależnością kobiet do wspólnot religijnych w kontekście rozwoju ich tożsamości.*

Akceptuję takie ujęcie głównych problemów wyłonionych w pracy, choć należy zaznaczyć, że w badaniach metodą/techniką wywiadu pogłębionego trudno mówić o poznaniu sposobu rozwoju tożsamości, można raczej poznać znaczenia jakie nadają

osoby uczestniczące w badaniu swoim doświadczeniom związanym z rozwojem tożsamości we wspólnocie katolickiej. Warto też zmienić wyraz oddziałują w pytaniu: *Jakie treści kulturowe oddziałują na tożsamość badanych kobiet i w jaki sposób do tego dochodzi?* na mają rolę lub znaczenie. Powyższe uwagi nie zmieniają mojej pozytywnej oceny tej części pracy.

Mgr Magdalena Maciejewska posłużyła się badaniami w perspektywie narracyjno-biograficznej, wykorzystując wywiad pogłębiony częściowo ustrukturyzowany. Próba osób uczestniczących w badaniu objęła 48 kobiet w wieku 18-35 lat należące do wspólnoty katolickiej Dzieło Nowego Tysiąclecia (doktorantka niepotrzebnie używa określenia „nieszpełna 50 respondentek” (s. 160).

Próba była wewnętrznie zróżnicowana, co istotne, także pod względem przekonań i postaw wobec Kościoła i fundacji oraz odmiennych perspektyw uczestnictwa we wspólnocie (aktualne i retrospektywne). Pozwoliło to na uzyskanie bogatego, zróżnicowanego materiału empirycznego. Autorka uzyskała zgodę Komisji ds. Etyki Badań Naukowych UMK, zadbała także o anonimowość wypowiedzi. Magister Magdalena Maciejewska posłużyła się kodowaniem in vivo a kategorie wyłoniła w ramach rzetelnie przeprowadzonej analizy tematycznej.

W rozdziale szóstym zaprezentowano rezultaty przeprowadzonych badań, analizę i interpretację zgromadzonego materiału empirycznego wraz z wnioskami.

Warto podkreślić, że doktorantka ukazuje ambiwalencje wpisane w tożsamość uczestniczek wspólnoty. W sformułowanych wnioskach wskazuje na nieliniarny rozwój tożsamości, występowanie kryzysów i ich przezwyciężanie w ramach wspólnoty. Doktorantka zauważa swoistą dwoistość doświadczeń uczestniczących w badaniu kobiet, które żyją w dwóch światach: tym tradycyjnym katolickiej wspólnoty i tym świeckim, płynnym i ponowoczesnym. Wartością analiz mgr Magdaleny Maciejewskiej jest ukazanie tych sprzeczności, napięć ale także synergii oraz mechanizmów pozwalających kobietom na nadanie sensu swojej tożsamości. Autorka nie waha się podjąć w rozdziale empirycznym, takich trudnych i niejednoznacznych w kontekście religijnym problemów, jak: rozwody, kryzys Kościoła i wiary, aborcja, eutanazja, problem seksualności i nieheteronormatywności.

Należy zauważyć, że recenzowana praca ma charakter interdyscyplinarny, a autorka korzysta z wiedzy pedagogicznej, socjologicznej, psychologicznej i teologicznej. Jej analizy są zawsze wielostronne, i charakteryzują się refleksyjnością i krytycznym namysłem. Praca ma również walor aplikacyjny: wnioski z badań dotyczące przeżywanych konfliktów wewnętrznych można wykorzystać do skonstruowania programu edukacyjnego w ramach wspólnot kościelnych, a także poza nimi.

Warto podkreślić erudycję autorki, która w sposób rzetelny i z zastosowaniem standardów obowiązujących w nauce, korzysta z reprezentatywnej, ale także niezwykle obszernej, dla analizowanego pola badawczego literatury. Praca napisana jest merytorycznie poprawnym i akademickim stylem. W przypadku publikacji pracy warto usunąć nieliczne kolokwializmy: odmóżdza, zaopiekowany. Wywód prowadzony w pracy jest logiczny i dobrze uargumentowany. W części narracyjnej autorka zachowuje zgodnie ze standardami badań jakościowych oryginalny styl wypowiedzi osób biorących udział w badaniu, co świadczy o jego rzetelności badawczej. Należy podkreślić, że dokonane przez doktorantkę analizy i syntezy cechuje krytyczny namysł oraz wrażliwość badawcza, a także odpowiedzialność za formułowane wnioski. Świadczy to niewątpliwie o dojrzałości doktorantki i jej zdolności do prowadzenia dyskursu naukowego.

Problem podjęty przez mgr Magdalenę Maciejewską w recenzowanej pracy jest problemem oryginalnym i wartościowym dla nauk o edukacji. Autorka swobodnie porusza się po podejmowanych zagadnieniach. Trzeba raz jeszcze podkreślić, że jej analizy świadczą o dojrzałości warsztatu badawczego. Rozdziały teoretyczne stanowią dobrą ramę do analizy materiału empirycznego i stoją na wysokim poziomie naukowym, świadcząc o dojrzałości intelektualnej i zdolności do prowadzenia dyskursu naukowego przez autorkę rozprawy. Trudno też nie dostrzec, że przedmiotowa dysertacja rzuca nowe światło na problem socjalizacji i kształtowania się tożsamości kobiet we wspólnotach religijnych.

W recenzowaniu prac doktorskich najcenniejszym doświadczeniem jest znalezienie w tekście fragmentów pokazujących jak młody naukowiec (w tym wypadku młoda naukowczyni) postrzega rzeczywistość, którą bada. Jest to szczególnie ważne dla mnie, gdy pośród analizy źródeł i teorii wychwycę linię narracji doktorantki, jej wahania, refleksyjność

i wrażliwość. Tak stało się podczas czytania tej pracy i dlatego chciałabym podkreślić oryginalność rozprawy, talent i pracowitość mgr Magdaleny Maciejewskiej.

Na zakończenie pragnę stwierdzić, iż recenzowana rozprawa spełnia wszelkie wymagania ustawy o stopniach i tytułach naukowych z dnia 20 lipca 2018 roku (Dz. U. z 2018, poz. 1668, z późniejszymi zmianami), w związku z tym wnoszę o dopuszczenie do publicznej obrony pracy doktorskiej.

Agnieszka Gromulowa - Melolik